

Новікова Т.А.

викладач,

Харківський національний медичний університет

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ СОФІЇ РУСОВОЇ У ПАРАДИГМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Родина – одне з небагатьох сакральних понять, що зберіглося у сучасності, не втративши свого первісного значення. Отже, не втратило своєї значущості й таке поняття, як виховання. В усі часи найважливішою метою будь-якої родини було саме виховання дитини. Згодом це поняття стало провідним для педагогіки – науки про виховання та освіту людини. У контексті значущості освіти для сучасного суспільства педагогіка займає важливе місце серед інших гуманітарних наук.

В Україні педагогіка розпочинає свій розвиток у ХІХ столітті. Подальший розвиток відбувається й у ХХ сторіччі. Серед відомих педагогів-реформаторів того часу слід відмітити Софію Русову, яка є основоположницею української дошкільної педагогіки.

Софія Русова народилась у 1856 році в селі Олешні Черніговської губернії, де мешкала до дев'ятирічного віку. У 1865 році родина дівчинки переїжджає до Києва; там Софія закінчила Фундукіївську гімназію. Далі вона продовжила свою освіту, відвідуючи школу Фридріха Фребеля закордоном. Після отримання освіти Софія деякий час викладала курс дошкільної освіти в українській філії Фребельської школи. Саме на базі цієї школи Софія відкриває перший український дитячий садок у 1871 році. Це стало щонайпершим досягненням системи українського дошкільного виховання, оскільки до відкриття дитячого садочку в Україні не існувало подібних установ.

Не втрачають своєї актуальності й теоретичні праці Русової, оскільки в них містяться провідні концепції щодо виховання дитини дошкільного віку. Їй належать такі роботи, як: «Дидактика», «Український буквар», «Позашкільна освіта», «Нові методи дошкільного виховання», «Сучасні течії у новій педагогіці», «Роль жінки у дошкільному вихованні», «Дошкільне виховання», «Теорія і практика дошкільного виховання» тощо.

В останній з зазначених праць автор розглядає дитину як продукт об'єднання біологічного та антропологічного процесу [4]. Таким чином, на думку Русової, немовля поєднує у собі онтогенетичну складову та філогенетичну складові. Перше з вищеназваних понять – це поєднання індивідуальності та спадщини пращурів, тоді як друге – сукупність біологічних та антропологічних впливів [4]. Всі ці процеси тим чи іншим чином впливають на дитину у процесі її перетворення на дорослу людину. Головними під час цього процесу є акомодация та звичка. Така думка існувала у досить давні часі – Лукрецій, Діодор Сицилійський та інші висловлювали її у своїх працях [4]. Окрім цього, дитині у певному віці властивий атавізм – виявлення у нащадка ознак, властивих його давнім пращурам [3]. Наприклад, проявою вищевказаної ознаки автор вважає афектові стани (падання від гніву

на підлогу, крики від страху тощо), оскільки це нагадує поведінку предків сучасної людини – дикунів. Зв'язок дитини з давніми пращурами відмічає також педагог Паоло Ломброзо: «Дитина є малий, стислий синтетичний образ усіх стадій еволюції людськості, еволюції, якою керує той самий принцип пристосування до життя з найменшою витратою сил» [4]. Треба зазначити, що для сучасної дитини афектові стани також є властивими, незважаючи на зміни характеру суспільства.

Окрім теоретичної інформації, у поданій праці містяться також практичні поради щодо виховання дітей – зокрема, для розвитку пам'яті та уяви. Всі поради можна розбити на кілька різновидів:

- драматизація;
- оповідання;
- предметові лекції.

Першою методикою для розвитку пам'яті, мовлення та уяви є драматизація. У педагогіці драматизація – це інсценування, подача навчального матеріалу у вигляді гри [3]. Метою цієї техніки є збагачення мови дітей. Тому для досягнення цієї мети викладач має обрати твір, який водночас є досяжним до сприйняття та водночас розвиває активний словниковий запас дитини.

Оповідання – це друга техніка для розвитку пам'яті, що передбачає використання текстів (казок, віршів тощо) у якості навчального матеріалу. Дуже важливим є вибір тексту, власна підготовка до оповідання та безпосередньо розповідь [4]. Для досягнення мети вихователь має дивитися на дітей, оскільки саме зоровий контакт дозволяє утворити різновид певної сугестії. Поняття сугестії походить від латинського іменника *suggestio* зі значенням «навіювання, натяк»; являє собою метод психологічного впливу на свідомість людини, під час якого відбувається сприйняття переконань та установок [1].

Третім засобом навчання у дитячому садку є предметові лекції. Для цього засобу характерним є використання різних предметів живої та неживої природи. Ключовими психологічними моментами цього засобу є:

- аперцепція (приймання нових явищ та їхній подальший зв'язок з попередніми прийманнями);
- асоціація з подібними предметами або явищами;
- виділення предмета чи явища серед інших у якості нового придбання [4].

Незважаючи на вибір тієї чи іншої методики виховання, треба пам'ятати, що дитина у дошкільному віці не може довго концентруватися на одному об'єкті. Через це автор рекомендує змінювати рід діяльності через 20-25 хвилин, тому що саме стільки часу дитина може концентруватися на одному різновиді діяльності. Для сучасної дошкільної освіти ця порада також не втратила своєї актуальності, оскільки існує ціла низка досліджень, що підтверджує це твердження.

У своїх працях Софія Русова розкриває такі основні ідеї:

- необхідність дошкільної освіти для дітей;
- єдність та взаємовплив суспільного й родинного виховання;
- самонавчання;

- виховання патріотизму;
- необхідність розвитку мовленнєвих та творчих здібностей дитини у дошкільному віці.

Таким чином, провідні ідеї Софії Русової є актуальними й для ХХІ сторіччя, оскільки вони відображають провідні етапи становлення людини як особистості протягом дитинства та активно використовуються у контексті парадигми української дошкільної освіти.

Список використаних джерел:

1. Ільницька Л. Мовленнєві засоби підвищення ефективності сугестивного впливу / Л. Ільницька // Лінгвістика ХІХ ст.: нові дослідження і перспективи. – К.: Логос, 2007.
2. Клиническая психология. Словарь / Под ред. Н.Д. Твороговой. – М.: ПЕР СС, 2007. – 416 с. (Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / Ред.-сост. Л.А. Карпенко. Под общ. ред. А.В. Петровского).
3. Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь / М.: Академия Г.М. Коджаспирова, 2005.
4. Русова С. Теорія і практика дошкільного виховання [Електронна копія] / С. Русова. – Електрон. текст. дані. – Прага: Укр. громад. вид. фонд, 1924 (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2017).
5. Ягупов В.В. Педагогіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.